

การหาความหนาแน่นของจำนวนดาวฤกษ์ และการประเมินค่า Interstellar Extinction ในกาแล็กซีทางช้างเผือก

รัชชานนท์ บัวรอด

hanon.18@hotmail.com

ชูชาติ เพ็ญน้อย

โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์

บทคัดย่อ

โครงการงานวิจัยดาราศาสตร์นี้จัดทำขึ้นศึกษาเกี่ยวกับกาแล็กซีทางช้างเผือก เริ่มศึกษาตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม ถึง 15 ธันวาคม พ.ศ.2556 มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและหาค่าความหนาแน่นของจำนวนดาวฤกษ์ต่อ 1 ตารางอาร์คนาที (1 อาร์คนาที คือ 1 ลิปดา หรือ 1 ส่วน 60 องศา) โดยศึกษาบริเวณใจกลางของกาแล็กซี แนวลองจิจูดที่ 0 และประเมินค่า Interstellar Extinction โดยได้รับความร่วมมือจากสถาบันวิจัยดาราศาสตร์แห่งชาติ (องค์การ-มหาชน) และ University of North Carolina ในการส่งถ่ายภาพข้อมูล โดยกล้องที่ใช้ถ่ายคือกล้อง PROMPT telescopes ในประเทศชิลี

จากการศึกษาสรุปได้ว่าบริเวณที่มีความหนาแน่นของจำนวนดาวฤกษ์มากที่สุดโดยการเปิดหน้ากล้องปกติ ตามแนวลองจิจูดที่ 0 คือ ละติจูดที่ 10 มีความหนาแน่นของจำนวนดาวฤกษ์เฉลี่ย 6.99 ดวงต่อ 1 ตารางอาร์คนาที จากการศึกษาดังนั้นสรุปได้ว่าบริเวณที่มีความหนาแน่นเฉลี่ยของจำนวนดาวฤกษ์มากที่สุด คือ ลองจิจูดที่ 0 ละติจูดที่ 0 มีความหนาแน่นของจำนวนดาวฤกษ์เฉลี่ย 43.38 ดวงต่อ 1 ตารางอาร์คนาที ถ้าเปิดหน้ากล้องปกติจะมีความหนาแน่นของจำนวนดาวฤกษ์เฉลี่ย 4.82 ดวงต่อ 1 ตารางอาร์คนาที โดยค่า Interstellar Extinction คิดเป็น 88.89% ของดาวฤกษ์ทั้งหมดในตำแหน่งนั้น ซึ่งถือว่ามีค่ามากที่สุดในตำแหน่งที่กำหนดในใจกลางกาแล็กซี และจากการศึกษาดังนั้นตำแหน่งลองจิจูดที่ละติจูดที่ 0 ซึ่งเป็นใจกลางกาแล็กซีทางช้างเผือก cutoff magnitude ที่ได้คือลำดับความสว่างของดาวฤกษ์ที่ 16.2 และทำให้ทราบว่าบริเวณใจกลางของกาแล็กซี จำนวนของดาวฤกษ์ที่มีมากที่สุดอยู่ในช่วงลำดับความสว่างที่ 15.5-16.5

คำสำคัญ อาร์คนาที, Interstellar Extinction

บทนำ

กาแล็กซีทางช้างเผือก (Milky Way Galaxy) เป็นดาราจักรที่มีระบบสุริยะของเราอยู่ เราสามารถมองเห็นกาแล็กซีทางช้างเผือกได้บนท้องฟ้าจะปรากฏเป็นแถบคล้ายนมของแสง กาแล็กซีทางช้างเผือกประกอบด้วย ดาวฤกษ์จำนวนมากนับพันล้านดวง และระบบสุริยะของเราก็เป็นสมาชิกหนึ่งในนั้น ดาราจักรที่มีรูปร่างเป็นแผ่นจานเนื่องจากความหนาแน่นของกลุ่มดาวฤกษ์ในกาแล็กซีแตกต่างกันไปตามพื้นที่ หากมองทางช้างเผือกด้วยตาเปล่า จะเห็นทางช้างเผือกเป็นแถบสว่างสองแถบขนาดกัน โดยมีแถบสีดำนั่นระหว่างกลาง บริเวณนั้นเป็นแนวระนาบของกาแล็กซี ซึ่งมีฝุ่นและแก๊สซึ่งมีอุณหภูมิที่ต่ำอยู่อย่างหนาแน่น (Dust lane) ทำให้บังแสงสว่างจากดาวฤกษ์ เนื่องจากผู้จัดทำมีความสนใจในเรื่องกาแล็กซีทางช้างเผือก จึงศึกษาความหนาแน่นบริเวณส่วน โป่งหรือบริเวณใจกลางกาแล็กซีที่ลองจิจูดที่ 0 โดยได้รับความร่วมมือจาก สถาบันวิจัยดาราศาสตร์แห่งชาติ (องค์การ-มหาชน) และ University of North Carolina ในการส่ง

ถ่ายภาพข้อมูล โดยกล้องที่ใช้ถ่ายคือกล้อง PROMPT telescopes ในประเทศชิลี จุดมุ่งหมายของการศึกษา คือเพื่อศึกษาความหนาแน่นของจำนวนดาวฤกษ์ในกาแล็กซีทางช้างเผือกต่อ 1 หน่วยพื้นที่ และเพื่อประเมินค่า Interstellar Extinction ในกาแล็กซีทางช้างเผือก สมมติฐานของโครงการ คือ ความหนาแน่นของจำนวนดาวฤกษ์มีแนวโน้มลดลงจากศูนย์กลางกาแล็กซีในแนวลองจิจูดที่ 0 และ ค่า Interstellar Extinction ในกาแล็กซีมีค่าที่แตกต่างกันเนื่องจากแนวการวางตัวของแถบฝุ่นและแก๊สบริเวณระนาบกาแล็กซี ขอบเขตการศึกษาโครงการ ศึกษาความหนาแน่นของดาวฤกษ์ในลองจิจูดที่ 0 และศึกษาค่า Interstellar Extinction ในกาแล็กซีตามแนวระนาบกาแล็กซีลองจิจูดที่ 0, 10, 20, 30, 330, 340 และ 350 ระหว่างละติจูดที่ 30 ถึง -30 ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2556 – 15 ธันวาคม พ.ศ. 2556 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ คือให้ทราบถึงความหนาแน่นของจำนวนดาวฤกษ์ในกาแล็กซีทางช้างเผือกต่อ 1 หน่วยพื้นที่ และให้ทราบถึงค่า Interstellar Extinction ในกาแล็กซีทางช้างเผือก

วิธีการศึกษา

จากการสังเกตกาแล็กซีทางช้างเผือก เพื่อหาความหนาแน่นของจำนวนดาวฤกษ์ และประเมินค่า Interstellar Extinction ซึ่งทำการสังเกตการณ์ในวันที่ 13 กรกฎาคม 2556 และทำการเก็บข้อมูลในวันที่ 5 สิงหาคม 2556 จากกล้องโทรทรรศน์ Panchromatic Robotic Optical Monitoring and Polarimetry Telescopes (PROMPT) ซึ่งตั้งอยู่ที่หอดูดาว Cerro Tololo Inter-American Observatory (CTIO) ประเทศชิลี ซึ่งอยู่ ณ ละติจูดที่ $30^{\circ}10'10.78''S$ ลองจิจูดที่ $70^{\circ}48'23.49''W$ สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 2,207 เมตร

ขั้นตอนในการดำเนินงาน

1. การเลือกตำแหน่งที่ต้องการศึกษา

1.1 กำหนดลองจิจูดที่จะศึกษาโดยแบ่งเป็นลองจิจูดที่ 0 ทุกๆ 10 ละติจูด ระหว่างละติจูดที่ 90 ถึง -90 และลองจิจูด 10 ถึง 30, 330 ถึง 350 รอบกาแล็กซี ทุกๆ 10 ละติจูด ระหว่างละติจูดที่ 30 ถึง -30

1.2 เปลี่ยนจากระบบพิกัด Galactic (Latitude, Longitude) เป็นระบบพิกัด Equatorial (RA, DEC) จาก <http://ned.ipac.caltech.edu/forms/calculator.html>

2. การถ่ายภาพดาว

2.1 ตรวจสอบสภาพอากาศก่อนถ่ายจริง

2.2 ถ่ายภาพด้วยกล้องที่ชิลี (CTIO : Cerro Tololo Inter-American Observatory) ขนาดของความกว้างหน้ากล้อง (Field of view) 10 อาร์คนาที ใช้เวลาเปิดหน้ากล้อง 120 วินาที

3. วิเคราะห์ความหนาแน่นของดาวฤกษ์

3.1 ใช้โปรแกรม Aperture Photometry Tool ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.2 นับจำนวนดาวฤกษ์เพื่อหาความหนาแน่นเฉลี่ยของดาวฤกษ์ต่อ 1 ตารางอาร์คนาที

3.3 วิเคราะห์และอภิปรายผล พร้อมแสดงข้อมูลในรูปแบบแผนภูมิ

4. วิเคราะห์ค่า Interstellar Extinction ในใจกลางกาแล็กซี

4.1 ใช้โปรแกรม SAO Image ds9 เพื่อใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูล

4.2 นำข้อมูลของดาวฤกษ์มาหาค่าเฉลี่ยของดาวฤกษ์ที่หายไปต่อ 1 ตารางอาร์คนาที

- 4.3 นำข้อมูลที่ได้เปรียบเทียบกับกับความหนาแน่นดาวฤกษ์เฉลี่ยในการเปิดหน้ากล้องปกติ
- 4.4 วิเคราะห์และอภิปรายผล พร้อมแสดงข้อมูลในรูปแบบแผนภูมิ 11

5. การทำกราฟแสง (Histogram)

- 5.1 เลือกตำแหน่งในการทำกราฟแสง (ตำแหน่งลองจิจูดที่ 0 ละติจูดที่ 0 ซึ่งเป็นใจกลางกาแล็กซี)
- 5.1 เลือกตำแหน่งในการทำกราฟแสง (ตำแหน่งลองจิจูดที่ 0 ละติจูดที่ 0 ซึ่งเป็นใจกลางกาแล็กซี)
- 5.2 ใช้โปรแกรม SAO Image ds9 เพื่อใช้ข้อมูลลำดับความสว่างของดาวอ้างอิง
- 5.3 หาฟลักซ์ของดาวนั้น โดยดูจากช่อง Value หลังจากนั้น นำไปเข้าสมการ

$$m_1 - m_2 = -2.5 \log 10 \frac{F_1}{F_2}$$

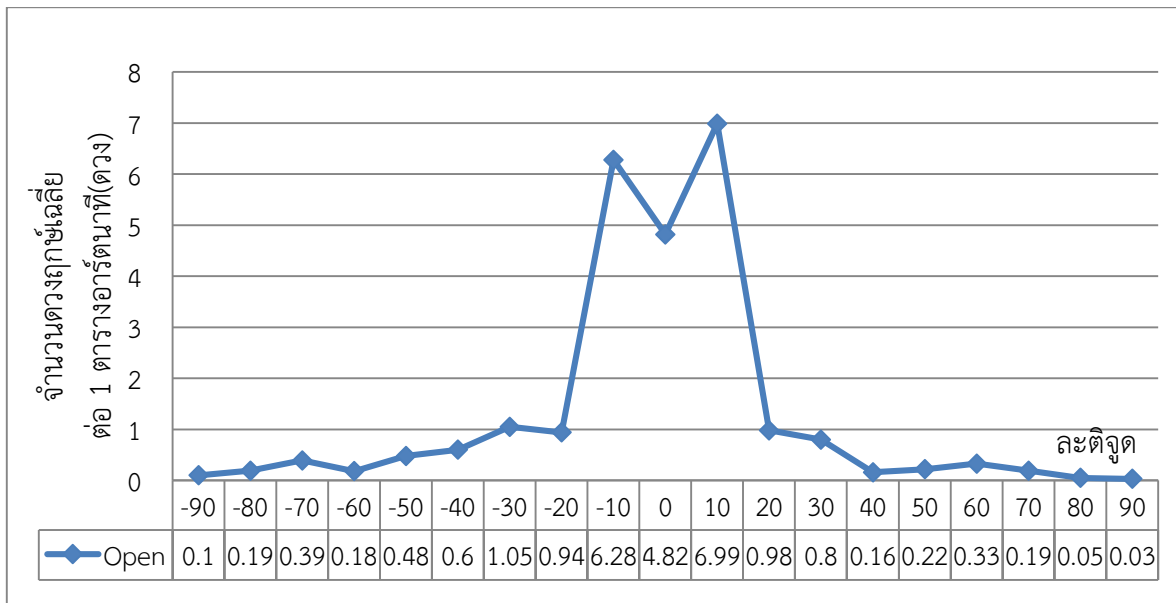
เมื่อ m_1 คือ ลำดับความสว่างปรากฏของดาวที่ต้องการหา, m_2 คือ ลำดับความสว่างปรากฏของดาวอ้างอิง, F_1 คือ ฟลักซ์ ของดาวที่ต้องการหา, F_2 คือ ฟลักซ์ของดาวอ้างอิง บันทึกผล

- 5.4 หลังจากนั้นหาลำดับความสว่างของดาวทุกดวงในภาพ บันทึกผล
- 5.5 เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดแล้ว กำหนด cutoff magnitude (ดาวฤกษ์ที่มีความสว่างน้อยที่สุดที่เราต้องการ)
- 5.6 นำข้อมูลของดาวที่มีลำดับความสว่างมากกว่า cutoff magnitude มาทำเป็นกราฟแสง

ผลการศึกษา

ตอนที่ 1 หาความหนาแน่นเฉลี่ยของจำนวนดาวฤกษ์ต่อ 1 ตารางอาร์คนาที ณ ตำแหน่งลองจิจูดที่ 0

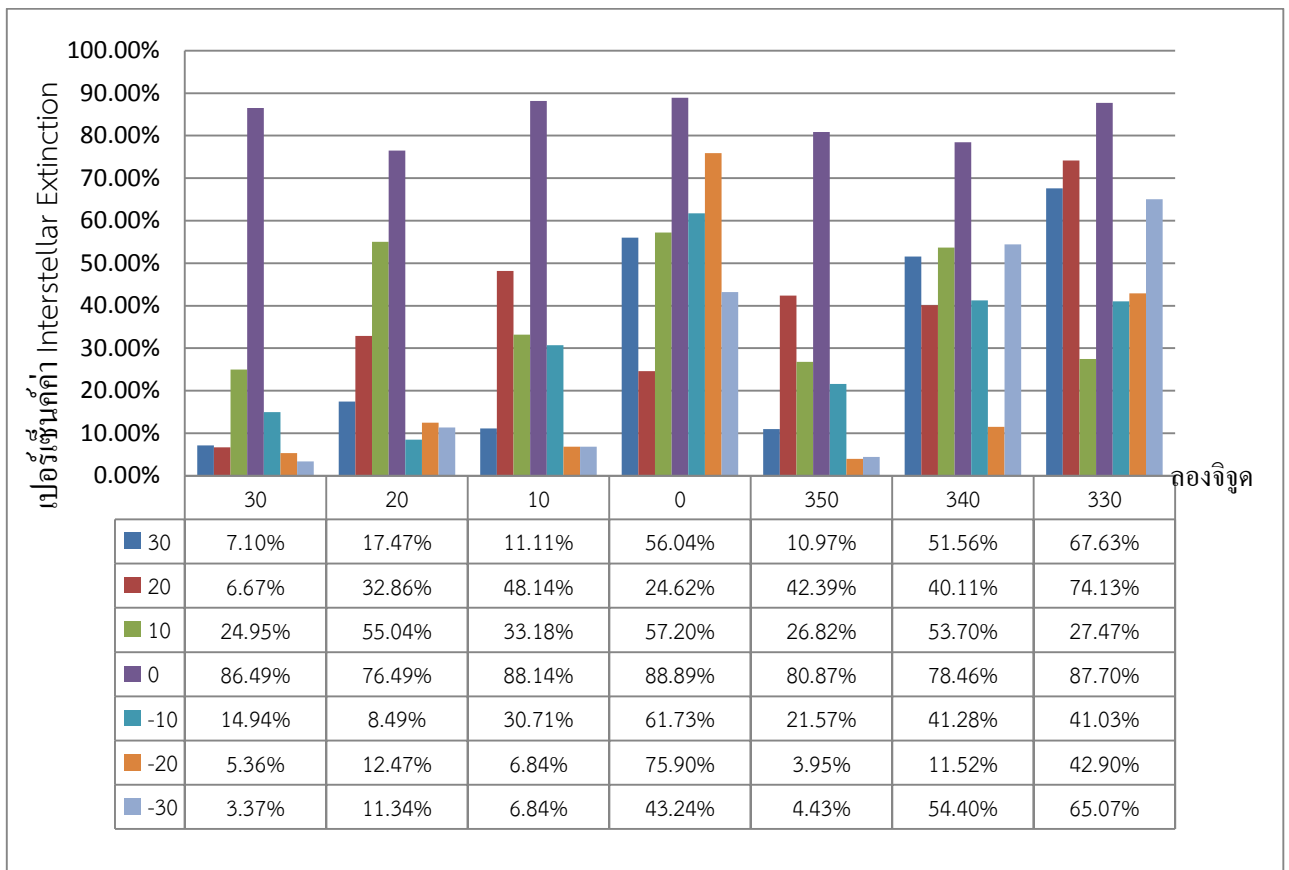
จากข้อมูลได้ข้อสังเกตว่าบริเวณละติจูดที่ 0 ควรมีความหนาแน่นเฉลี่ยของกลุ่มดาวฤกษ์มากที่สุด แต่กลับเป็นบริเวณละติจูดที่ 10 ที่มีความหนาแน่นเฉลี่ยของกลุ่มดาวฤกษ์มากที่สุดถึง 6.99 ดวงต่อตารางอาร์คนาที เนื่องมาจากแถบฝุ่นและก๊าซขนาดใหญ่ที่พาดผ่านใจกลางกาแล็กซีทางช้างเผือก โดยเฉพาะระนาบของกาแล็กซี เมื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาแสดงในรูปแบบแผนภูมิ จะเห็นได้ชัดเจนถึงการลดลงของความหนาแน่นของดาวฤกษ์เฉลี่ยอย่างเฉียบพลัน ซึ่งแสดงในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงความหนาแน่นเฉลี่ยของจำนวนดาวฤกษ์ต่อ 1 ตารางอาร์คนาที

ตอนที่ 2 ประเมินค่า Interstellar Extinction บริเวณใจกลางกาแล็กซี

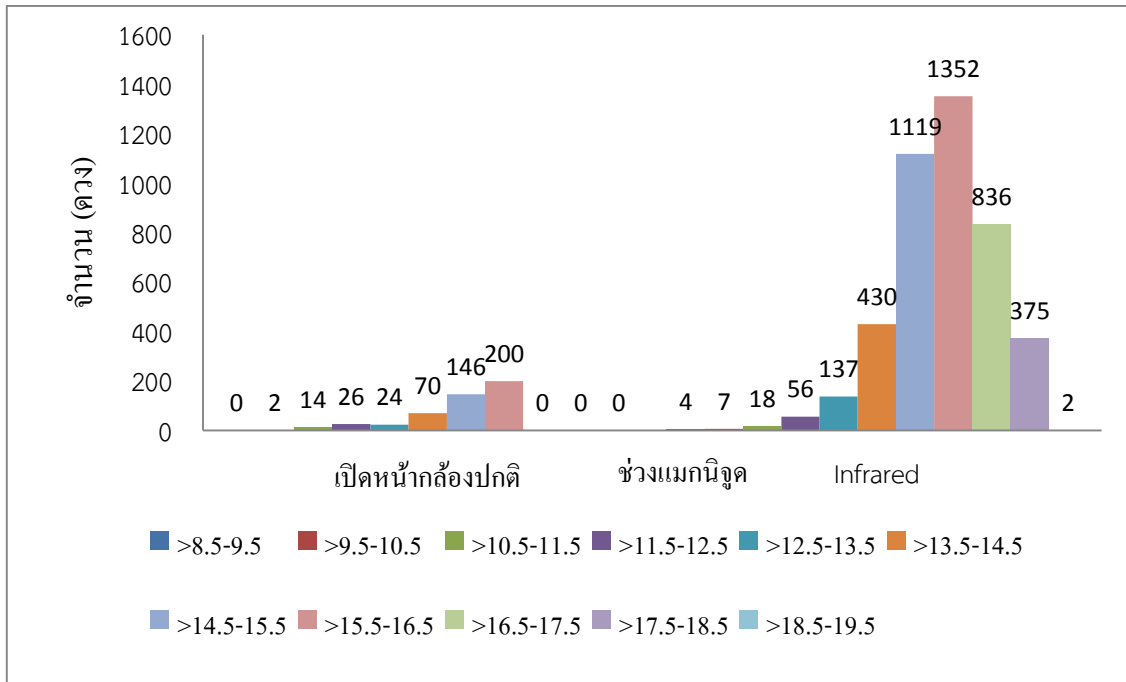
จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนต้นที่ 1 มีการลดลง และการเพิ่มขึ้นอย่างเฉียบพลันของความหนาแน่นเฉลี่ยของจำนวนดาวฤกษ์ในช่วงละติจูดที่ -30 ถึง 30 เนื่องจากแถบฝุ่นและก๊าซทำให้ความสว่างของดาวฤกษ์ลดลง หรือที่เรียกว่า การลดของแสงดาวเนื่องจากสารระหว่างดาว (Interstellar Extinction) โดยมีการนำความหนาแน่นเฉลี่ยของจำนวนดาวฤกษ์ปกติเปรียบเทียบกับฐานข้อมูลความหนาแน่นเฉลี่ยของจำนวนดาวฤกษ์ในฟิลด์อินฟราเรด มีการประเมินค่า Interstellar Extinction ออกมาเป็นเปอร์เซ็นต์

แผนภูมิที่ 2 แสดงการประเมินค่า Interstellar Extinction

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์กราฟแสง (Histogram)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทำกราฟแสงในตำแหน่งละติจูดที่ 0 ละติจูดที่ 0 ซึ่งเป็นใจกลางกาแล็กซีทางช้างเผือก cutoff magnitude ที่ได้คือลำดับความสว่างของดาวฤกษ์ที่ 16.2 และทำให้ทราบว่าบริเวณ ใจกลางของกาแล็กซี จำนวนประชากรของดาวฤกษ์ที่มีมากที่สุดอยู่ในช่วงลำดับความสว่างที่ 15.5-16.5 ดังแสดงในแผนภูมิต่อไป (แผนภูมิที่ 3)

แผนภูมิที่ 3 แสดงกราฟแสง (Histogram) ตำแหน่งล่องจันจุดที่ 0 ละติจูดที่ 0

อภิปราย สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์แผนภูมิที่ 4.1 ได้ข้อสังเกตว่าบริเวณละติจูดที่ 0 ควรมีความหนาแน่นเฉลี่ยของกลุ่มดาวฤกษ์มากที่สุด แต่กลับเป็นบริเวณละติจูดที่ 10 ที่มีความหนาแน่นเฉลี่ยของกลุ่มดาวฤกษ์มากที่สุดถึง 6.99 ดวงต่อตารางอาร์คนาที เนื่องมาจากแถบฝุ่นและก๊าซขนาดใหญ่ที่พาดผ่านใจกลางกาแล็กซีทางช้างเผือก โดยเฉพาะระนาบของกาแล็กซี ทำให้ความสว่างของดาวฤกษ์ลดลง หรือที่เรียกว่า การลดของแสงดาวเนื่องจากสสารระหว่างดาว (Interstellar Extinction)

จากการวิเคราะห์แผนภูมิที่ 4.9 พบว่าค่าการประเมิน Interstellar Extinction มากที่สุดอยู่ที่แนวละติจูดที่ 0 หรือแนวระนาบกาแล็กซี บริเวณล่องจันจุดที่ 0 มีค่าถึง 88.89% ของดาวฤกษ์ทั้งหมดในตำแหน่งนั้น โดยการกระจายตัวของแถบฝุ่นและก๊าซมีรูปแบบที่ไม่แน่นอน มีการกระจายอยู่ทั่วไปในใจกลางกาแล็กซี จากการวิเคราะห์แผนภูมิที่ 4.10 ตำแหน่งล่องจันจุดที่ 0 ละติจูดที่ 0 ซึ่งเป็นใจกลางกาแล็กซีทางช้างเผือก cutoff magnitude ที่ได้คือลำดับความสว่างของดาวฤกษ์ที่ 16.2 ความหนาแน่นดาวฤกษ์เฉลี่ย เท่ากับ 4.82 ดวงต่อตารางอาร์คนาที และทำให้ทราบว่าบริเวณใจกลางของกาแล็กซี จำนวนประชากรของ ดาวฤกษ์ที่มีมากที่สุดอยู่ในช่วงลำดับความสว่างที่ 15.5-16.5 รองมาคือช่วง 14.5-15.5 และ 13.5-14.5 ตามลำดับ

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาสรุปได้ว่าบริเวณที่มีความหนาแน่นดาวฤกษ์มากที่สุดโดยการเปิดหน้ากล้องปกติตามแนวล่องจันจุดที่ 0 คือ ละติจูดที่ 10 มีความหนาแน่นดาวฤกษ์เฉลี่ย 6.99 ดวงต่อ 1 ตารางอาร์คนาที จากผลการศึกษาในตอนที่ 2 สรุปได้ว่าบริเวณที่มีความหนาแน่นเฉลี่ยของจำนวนดาวฤกษ์มากที่สุด คือ ล่องจันจุดที่ 0 ละติจูดที่ 0 มีความหนาแน่นดาวฤกษ์เฉลี่ย 43.38 ดวงต่อ 1 ตารางอาร์คนาทีถ้าเปิดหน้ากล้องปกติจะมีความหนาแน่นดาวฤกษ์เฉลี่ย 4.82 ดวงต่อ 1 ตารางอาร์คนาที โดยค่า Interstellar Extinction คิดเป็น 88.89% ของดาวฤกษ์ทั้งหมดในตำแหน่งนั้นซึ่งถือว่ามีค่ามากที่สุดในตำแหน่งที่กำหนดในใจกลางกาแล็กซี

จากผลการศึกษาในตอนที 3 ตำแหน่งลองจิจูดที่ 0 ละติจูดที่ 0 ซึ่งเป็นใจกลางกาแล็กซีทางช้างเผือก cutoff magnitude ที่ได้คือลำดับความสว่างของดาวฤกษ์ที่ 16.2 และทำให้ทราบว่าบริเวณใจกลางของกาแล็กซี จำนวนประชากรของดาวฤกษ์ที่มีมากที่สุดอยู่ในช่วงลำดับความสว่างที่ 15.5-16.5

ข้อเสนอแนะ

การเร่งถ่ายภาพกาแล็กซี เนื่องจากบริเวณที่ต้องการนำข้อมูลมาวิเคราะห์กำลังใกล้ตัดจากขอบฟ้า และการถ่ายภาพละติจูดได้ไม่ทั้งหมด เนื่องจากบริเวณดังกล่าวอยู่ต่ำกว่าขอบฟ้า หรือบางบริเวณอยู่ต่ำกว่า Airmass 3 (ต่ำกว่า 18 องศาจากขอบฟ้า) การทำงานควรวางแผนการทำงานให้มีระบบ ไม่ต้องรอให้ได้ข้อมูลมาทั้งหมด แล้วจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูล ควรวิเคราะห์ข้อมูลไปเรื่อยๆ พร้อมทั้งเขียนสรุปเล่มรายงานควบคู่กันไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณผู้ที่สนับสนุนและช่วยเหลือการทำโครงการวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์ ดังรายชื่อผู้สนับสนุนต่อไปนี้

1. นายชูชาติ	แพน้อย	ครูที่ปรึกษาโครงการวิจัย
2. นายชาติรี	คุ้มคำ	ครูที่ปรึกษาโครงการวิจัยพิเศษ
3. นายมณฑิพล	ตั้งมติธรรม	นักวิชาการ โครงการอบรมครูเชิงปฏิบัติการด้านดาราศาสตร์
สถาบันวิจัยดาราศาสตร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน)
4. นางสาวรัตนาวดี	ทีชะวงษ์	ที่ปรึกษาโครงการวิจัย
5. ผู้ปกครองของนายรัชชานนท์	บัวรอด	
6. สถาบันวิจัยดาราศาสตร์แห่งชาติ (องค์การมหาชน)		
7. University of North Carolina, PROMPT telescopes		ในประเทศไทย
8. สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.)		

เอกสารอ้างอิง

บุญรักษา สุนทรธรรม. 2550.ดาราศาสตร์ฟิสิกส์.500 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่: หน่วยพิมพ์เอกสาร

วิชาการ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มณฑิพล ตั้งมติธรรม. 2556. คู่มือการศึกษาดาราศาสตร์เชิงปฏิบัติการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยดาราศาสตร์
แห่งชาติ (องค์การมหาชน).

LESA โครงการวิจัยโดยหอดูดาวเกิดแก้ว .“กาแล็กซีทางช้างเผือก”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

[http:// www.vcharkarn.com/varticle/41239](http://www.vcharkarn.com/varticle/41239). (วันที่ค้นข้อมูล: 5 พฤศจิกายน2556).

Richard Powell. (2006). “An Atlas of the universe” **The galactic plane**, Retrieved November
5, 2013, from <http://www.atlasoftheuniverse.com/index.html>